

Protokoll fört vid enskild föredragning

Social- och miljöavdelningen
Socialvårdsbyrån, S2

Beslutande	Föredragande	Justerat
Minister Wille Valve	T.f. socialvårdsbyråchef Maj-Len Österlund	Omedelbart

Ärende/Dnr/Exp.	Beslut
-----------------	--------

Nr 76

Klarläggande av gränsdragningar
KST-primärkommun.
ÅLR 2016/8808
123 S2

Landskapsregeringen konstaterar att vissa oklarheter angående ansvarsfördelningen mellan den enskilda kommunen och det för kommunerna gemensamma KST-området föreligger.

Landskapsregeringen beslöt att, i enlighet med landskapslag (2016:2) om en kommunalt samordnad socialtjänst, avge anvisning om gränsdragningar beträffande förhållandet mellan KST och primärkommun i enlighet med **bilaga S216E26**.

Nr 77

Norra Ålands kommuner, förfrågan
gällande gemensamt socialvårdsområde
inom kommunalförbundet NÅHD.
ÅLR 2016/7045
124 S2

I skrivelse av 19.9.2016 informerar norra Ålands kommuner, dvs. Finström, Geta, Saltvik, Sund och Vårdö om att man under året utrett möjligheten att bilda ett gemensamt norråländskt socialvårdsområde inom ramen för kommunalförbundet Norra Ålands Högstadiedistrikt, vilket utmynnat i rapporten Norråländskt KST och man ber landskapsregeringen om svar på tre frågeställningar

Fråga 1

Kommer den i utredningen föreslagna modellen med ett kommunalförbund (NÅHD) som huvudman för de norråländska kommunernas socialvård att godkännas enlighet med 3 § LL (2016:2)?

I landskapsregeringens beslut av 17.12.2015 (F1 167) angående förhandsbesked om kommunernas socialtjänst och regional lösning konstaterar landskapsregeringen bl.a. att landskapsregeringen vid sin samlade bedömning måste väga in hur den samordnade verksamheten kan komma att fungera på Åland som helhet med beaktande av alla socialvårdsområden och att en förutsättning för att norra Åland ska kunna

bilda ett eget socialvårdsområde därför är att samtliga planerade socialvårdsområden lever upp till syftet med lagen.

Beaktande att de frågeställande kommunerna redan erhållit svar till denna del konstaterar landskapsregeringen att fråga ett uttryckligen handlar om huruvida det ifrågavarande kommunalförbundet (Norra Ålands högstadiedistrikt) kan fungera som huvudman för de norråländska kommunernas socialvård.

I förarbetena till landskapslag (2016:2) om en kommunalt samordnad socialtjänst (KST-lagen) under 4.1.2 *Samarbete på valt sätt* konstateras: ”Fastän utgångspunkten med förslaget är att Åland som helhet skulle utgöra ett socialvårdsområde kan det inte bortses från det faktum att det inom delar av den socialvård som föreslås samordnad finns olika samarbeten som regionalt är etablerade eller att processer har påbörjats för att nå olika samarbetslösningar kommunerna emellan.” Detta konstateras även i detaljmotiveringen angående 3 § *Samarbetsform*. Här talar man uttryckligen om att det inom *delar av socialvården* finns etablerade samarbeten.

Landskapsregeringen konstaterar att NÅHD inte är ett sådant etablerat samarbete inom socialvården som nämns i lagens förarbeten. Samtidigt kan landskapsregeringen inte a priori utesluta att ett socialvårdsområde där de fem norråländska kommunerna samarbetar med NÅHD som huvudman kunde uppfylla lagens syften. Om ett sådant förslag skulle ingå i den helhetslösning för hela Åland som lagen om kommunernas socialtjänst förutsätter kommer man att bedöma inte endast om detta socialvårdsområde i sig uppfyller lagens syfte utan också vad detta innebär för den samordnade socialvården totalt sett.

Fråga 2

Kan ett norråländskt socialvårdsområde godkännas även om tvångslagen träder i kraft? Detta skulle då innebära två socialvårdsområden på Åland, det norråländska socialvårdsområdet och ett område till för övriga.

Enligt KST-lagen 3 § är utgångspunkten att landskapet Åland vid organiseringen av det samarbete som KST-lagen avser utgör ett socialvårdsområde. Enligt 3 § 2 mom. kan landskapsregeringen besluta att landskapet ska indelas i flera socialvårdsområden om kommunerna kan påvisa att samordningens syfte kan uppnås även genom att landskapet indelas i flera än ett socialvårdsområde. Landskapsregeringen fattar beslut om en annan områdesindelning än den som avses i 1 mom. på initiativ av kommunerna.

I 3 mom. stadgas att de kommuner som hör till ett socialvårdsområde ska ingå ett avtal om organiseringen av samarbetet enligt denna lag senast den 1 oktober året innan verksamhetsåret. Avtalet ska träda i kraft vid ett årsskifte, dock senast den 1 januari 2018.

Ovanstående innebär att möjligheten för kommunerna att föreslå och landskapsregeringen att godkänna flera socialvårdsområden endast finns under en begränsad tid. Enligt lagens förarbeten, detaljmotivering 7 § *Ikraftträdande* är avsikten om en organisatorisk lösning inte kan nå inom den angivna tidsfristen, att bestämmelserna i det andra lagförslaget ska sättas i kraft, vilket medför att den socialvård som ska samordnas ska förvaltas av ett kommunalförbund med samtliga åländska kommuner som medlemmar.

Fråga 3

Ifall svaret på fråga två är nej, är landskapsregeringen då beredd att öppna lagen så att en konstruktion liknande den som nämns i fråga två ovan kan komma till stånd?

Landskapsregeringen bedömer att det inte finns förutsättningar för att göra förändringar i det lagpaket som antagits av lagtinget.

Nr 78

Utlåtande om godkännande av avtal
om gemensamt socialvårdsområde
och gemensam nämnd.

ÅLR 2016/7927

125 S2

Jomala kommun, Mariehamns stad och Lemlands kommun har tagit fram ett utkast till avtal om gemensamt socialvårdsområde och gemensam nämnd. Avtalet är uppbyggt så att även andra kommuner, om de så önskar och övriga förutsättningar finns, kan ansluta sig till samarbetet. Kommunerna vill att landskapsregeringen, i enlighet med 3 § landskapslagen (2016:2) om en kommunalt samordnad socialtjänst (KST-lagen) samt 78 § och 79 § i kommunallagen (1997:73) tar ställning till om man godkänner det planerade upplägget samt utkastet till avtal.

Landskapsregeringen konstaterar att värdkommunmodellen är förenlig med KST-lagens bestämmelser.

Beträffande socialvårdsområdets verksamhetsområde och uppgifter konstaterar landskapsregeringen att det inte är möjligt att lämna den verksamhet som enligt lag och grundavtal bedrivs av Ålands omsorgsförbund utanför samordningen.

Åland utgör idag ett särskilt i 6 § 1 mom. lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda avsett specialomsorgsdistrikt i vilket alla kommuner ska ingå. Detta tvång upphör genom den ändring av specialomsorgslagen som träder i kraft senast 1.1.2018, om kommunerna kommit överens om socialvårdsområden som fått godkännande av landskapsregeringen. I och med denna lagändring ska ordnandet av specialomsorger skötas av respektive KST.

Såvida kommunerna inte kommer överens om socialvårdsområden eller dessa inte får sitt godkännande av landskapsregeringen är avsikten att ändringen av KST-lagen träder i kraft 1.1.2018 och ändringen i specialomsorgslagen från 1.1.2019. Detta senare alternativ kan innebära att Ålands omsorgsförbund utvidgas till att omfatta alla de delar av socialvården som ska samordnas. Detta (ÅOF) är en modell som förespråkas i lagförslagets motiveringar, men enligt den ändrade KST-lagen och dess 3 § 4 mom. fordras endast att samarbetet ska förvaltas av ett kommunalförbund med samtliga kommuner som medlemmar. Det är således upp till kommunerna att genom en ändring av grundavtalet bestämma att ÅOF tar över den socialvård som samordnas eller att välja att börja med ett nytt kommunalförbund, där ÅOF helt och hållet avvecklas.

Landskapsregeringen tar inte ställning till det föreslagna avtalet till övriga delar.

Nr 79

Förfrågan om framtiden för Ålands omsorgsförbund och aktuella KST-planer.

ÅLR 2016/8453

126 S2

Ålands omsorgsförbund (ÅOF) riktar en förfrågan till landskapsregeringen angående framtiden för Ålands omsorgsförbund och aktuella planer på kommunalt samordnad socialtjänst (KST- planer) utan involvering av specialomsorgen.

I skrivelsen konstaterar förbundsstyrelsen för Ålands omsorgsförbund k.f:s presidium att samtliga KST-planer hittills, med olika regionala lösningar, har exkluderat specialomsorgen. Av beräkningar inför KST-lagens beredning framgår att hela KST:s socialvård beräknas kosta ca 20 miljoner varav specialomsorgen uppgår till ca 10 miljoner.

Man konstaterar vidare att det av 1 § landskapslagen om en kommunalt samordnad socialtjänst inte framgår att specialomsorgen ska exkluderas från den avsedda KST-organiseringen. De som behöver specialomsorgens tjänster är inte isolerade medborgare, utan även de är tidvis i behov av insatser från barnskyddet, allmän handikappservice och även missbrukarvård, varför samma huvudman är enda lösningen ur ÅOF-perspektiv. Ur specialomsorgsperspektiv har man svårt att se att beslutsfattarna går in för KST-lösningar utan att de omfattar hela den kommunala socialvården som omnämns i 1 §, landskapslagen om en kommunalt samordnad socialtjänst.

Landskapsregeringen konstaterar att det inte är möjligt att lämna den verksamhet som enligt lag och grundavtal bedrivs av Ålands omsorgsförbund utanför samordningen.

Åland utgör idag ett särskilt i 6 § 1 mom. lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda avsett specialomsorgsdistrikt i vilket alla kommuner ska ingå. Detta tvång upphör genom den ändring av specialomsorgslagen som träder i kraft senast 1.1.2018, om kommunerna kommit överens om socialvårdsområden som fått godkännande av landskapsregeringen. I och med denna lagändring ska ordnandet av specialomsorger skötas av respektive KST.

Såvida kommunerna inte kommer överens om socialvårdsområden eller dessa inte får sitt godkännande av landskapsregeringen är avsikten att ändringen av KST-lagen träder i kraft 1.1.2018 och ändringen i specialomsorgslagen från 1.1.2019. Detta senare alternativ kan innebära att Ålands omsorgsförbund utvidgas till att omfatta alla de delar av socialvården som ska samordnas. Detta (ÅOF) är en modell som förespråkas i lagförslagets motiveringar, men enligt den ändrade KST-lagen och dess 3 § 4 mom. fordras endast att samarbetet ska förvaltas av ett kommunalförbund med samtliga kommuner som medlemmar. Det är således upp till kommunerna att genom en ändring av grundavtalet bestämma att ÅOF tar över den socialvård som samordnas eller att välja att börja med ett nytt kommunalförbund, där ÅOF helt och hållet avvecklas.

Klarläggande av gränsdragningar KST - primärkommun utgående från landskapslag (2016:2) om kommunalt samordnad socialtjänst

Anvisningens omfattning

Landskapsregeringen har utgående från landskapslagen om kommunalt samordnad socialtjänst (KST-lagen) och dess förarbeten klarlagt hur ansvarsfördelningen mellan den enskilda kommunen och det för kommunerna gemensamma KST-området ser ut. Ansvarsfördelningen bygger på gällande socialrättslig lagstiftning och de uppgifter kommunerna ansvarar för inom socialvården men i anvisningen tas också konsekvenser av kommande förändringar i lagstiftningen upp till den del det kan komma att påverka ansvarsfördelningen och därmed bör beaktas i KST-arbetet.

I det fall kommunerna tar initiativ till flera KST-områden än ett och såvitt de förslag som inlämnas till landskapsregeringen i sin helhet omfattar alla kommuner kommer landskapsregeringen att bedöma dessa i enlighet med KST-lagens bestämmelser. Landskapsregeringen konstaterar att i bedömningen ingår KST-områdets långsiktiga hållbarhet i vilket ekonomi, befolkningsunderlag, ärendeutveckling, samverkan och samarbete över sektorgränser är viktiga kriterier.

Enligt KST-lagen, 1 § ska lagen tillämpas på organiseringen av samarbetet mellan kommunerna vad gäller tillhandahållandet av all den socialvård som enligt lag ankommer på kommunerna förutom barn- och äldreomsorg (samordnad socialtjänst).

Anvisningen omfattar endast områden och/eller uppgifter där landskapsregeringen uppfattar att det råder en oklarhet beträffande om de hör till den enskilda kommunens eller KST-områdets ansvarsområde.

För att uppnå lagens syfte ska såväl administration, förvaltning, beredning, beslutsfattande och verkställighet av beslut samordnas inom KST till den del det inte handlar om äldreomsorg så som det definierats i KST-lagen (hemservice, boendeservice, institutionsvård) samt barnomsorg (inklusive hemvårdsstöd).

1. Ansvar utgående från lagstiftning och bestämmelser som tillämpas av såväl KST som den enskilda kommunen

Den uppdelning som gjorts i KST-lagen innebär att kommunernas socialvård delas mellan det som ska samordnas mellan kommunerna och det som fortfarande kommer att skötas i den enskilda kommunen. Det här innebär att viss lagstiftning och vissa bestämmelser ska tillämpas av båda. **Här tas endast några av dessa upp som exempel (1.1-1.4).**

1.1 Ansvaret för välfärd, hälsa och förebyggande åtgärder

Nedanstående lagstiftning är endast exempel där ansvar för välfärd och förebyggande åtgärder ingår

Kommunens ansvar för främjande av välfärd preciseras i flera lagar. Enligt kommunallagen¹ är kommunerna skyldiga att i all sin verksamhet sträva efter att främja kommuninvånarnas välfärd och en ekonomiskt och ekologiskt hållbar utveckling inom kommunen.

¹ Kommunallag (1997:73) för landskapet Åland

Enligt 13 § 2 mom. i socialvårdslagen² är kommun skyldig att, förutom det som stadgas i 1 mom. även i övrigt inom sitt område verka för utvecklande av de sociala förhållandena och avhjälpande av sociala missförhållanden.

Enligt socialvårdslagen 13 § ska utbildnings-, forsknings-, försöks-, och utvecklingsverksamhet rörande socialvård och annat socialskydd anordnas.

Kommunen skall enligt 53 § i socialvårdslagen sörja för att socialvårdspersonalen beroende på grundutbildningens längd, hur krävande arbetet är och befattningsbeskrivningen i tillräcklig utsträckning deltar i den kompletterande utbildning som ordnas för den.

I socialvårdsförordningen³ föreskrivs också om främjande- och utvecklingsarbete. Enligt 1 § ska socialnämnden sätta sig in i levnadsvillkoren i kommunen och följa hur de utvecklas i syfte att främja den sociala utvecklingen samt att förebygga och avhjälpa sociala missförhållanden. Nämnden ska också verka för att sociala synpunkter beaktas i kommunens olika funktioner. Nämnden ska vidare, enligt 2 §, samarbeta med andra myndigheter och samfund samt med invånarna.

Enligt handikappservicelagens⁴ 6 § ska socialnämnden och kommunens övriga myndigheter främja och följa de handikappades levnadsförhållanden samt genom sin verksamhet sträva efter att förebygga uppkomsten av missförhållanden och undanröja de olägenheter som begränsar de handikappades möjligheter till verksamhet och engagemang.

Enligt barnskyddslagens⁵ 3a § tillhandahåller kommunen utöver barnskydd också förebyggande barnskydd då barnet eller familjen inte är klient inom barnskyddet (barnskyddslagen, 2 kap.). Utöver detta ska, enligt lagens 12 §, en kommun eller flera kommuner tillsammans göra upp en plan för att främja barn och ungas välfärd, vilken ska innehålla bedömningar av barnskyddets behov, resurser och åtgärder i kommunen som helhet. Planen ska godkännas av KST. Enligt lagens 36 § ska sådana socialvårdstjänster och sådan barnomsorg som är nödvändiga med tanke på barnets hälsa eller utveckling tillhandahållas i enlighet med den bedömning av behovet som den socialarbetare i barnskyddet som ansvarar för barnets angelägenheter har gjort i barnets eller förälderns klientplan. Enligt lagens 35 § ska kommunen åtgärda brister i boende och försörjning när barnskyddsbehovet beror på brister i dessa.

5§ i lag om missbrukarvård⁶ anvisar om att socialnämnden och andra kommunala myndigheter bör förebygga uppkomsten av sådana förhållanden och levnadssätt som allmänt ökar missbruket av alkohol och övriga rusmedel. Lagens 8 § anvisar om ordnande av hjälp med att lösa problem i fråga

² Socialvårdslag (FFS 710/1982) vilken gäller i landskapet Åland i enlighet med landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård

³ Socialvårdsförordning (FFS 607/1983) vilken tillämpas i landskapet Åland med stöd av landskapsförordning (1995:103) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård

⁴ Lagen (FFS 380/1987) om service och stöd på grund av handikapp vilken tillämpas i landskapet Åland med stöd av landskapslag (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp

⁵ Barnskyddslagen (FFS 417/2007) tillämpas i landskapet Åland i enlighet med landskapslag (2008/97) om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen

⁶ Lag om missbrukarvård (FFS 41/1986) i den lydelse lagen hade 31.12.1992 genom Självstyrelselag (1991:71) för Åland, 71 §.

om utkomst, boende och arbete och i 9 § betonas särskilt samarbetet mellan missbrukarvården och övriga myndigheter, däribland de kommunala myndigheterna.

Enligt landskapslag om främjande av integration⁷, 25 § ska de lokala myndigheterna utveckla integrationen som ett sektorsövergripande samarbete.

Enligt landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård ska de uppgifter som enligt socialvårdslagen ska skötas av socialnämnden eller annat av kommunen särskilt utsett kollegialt organ i landskapet skötas av socialnämnden, en annan nämnd eller kommunstyrelsen i enlighet med kommunfullmäktiges beslut. Motsvarande skrivningar finns även i annan socialrättslig lagstiftning. I och med att ansvaret för socialvården delas kommer det att åligga såväl det kollektiva organ i KST som ska motsvara socialnämnden och det kollektiva organ i den enskilda kommunen som ansvarar för socialvård att handha dessa frågor.

Att beakta för kommunerna:

Kunskapen utgående från de specifika ansvarsområdena kommer att finnas dels i organet för samordnad socialtjänst, dels i den enskilda kommunen. **I och med detta kommer kommunernas och KST:s långsiktiga arbete för välfärd och hälsa att behöva permanenta förvaltningsövergripande strukturer för samarbete och genomförande.**

1.2 Klientavgifter

Avgiftstak

Enligt 6 a § lagen om klientavgifter⁸ ska det i syfte att förhindra en oskäligt stor avgiftsbörda finnas ett maximibelopp (avgiftstak) för de kostnader som klientavgifterna under ett kalenderår förorsakar den som använder servicen. Om en klient under ett kalenderår har betalat mera än den summa som fastställs i lagen och som justeras genom förordning⁹ ska denna få tillbaka de avgifter som betalats till ett för högt belopp. Sedan avgiftstaket nåtts är de tjänster som omfattas avgiftsfria till slutet av kalenderåret, eller uppbärs till ett sänkt belopp. Bestämmelsen om avgiftstak kan komma att tillämpas av både kommunen och socialvårdsområdet.

Nedsättande eller efterskänkning av avgifter

Enligt klientavgiftslagen 11 § ska en avgift som fastställts för socialvårdsservice som bestämts enligt en persons betalningsförmåga efterskänkas eller nedsättas till den del förutsättningarna för personens eller familjens försörjning eller förverkligandet av personens lagstadgade försörjningsplikt äventyras av att avgiften tas ut. Den kommun eller samkommun som producerar servicen kan bestämma att också andra avgifter kan efterskänkas på de grunderna, eller att avgifter kan nedsättas eller efterskänkas om det är befogat med beaktande av vårdsynpunkter. Efterskänkning eller nedsättande av avgifter är en uppgift både för kommunen och för socialvårdsområdet.

⁷ Landskapslag (2012:74) om främjande av integration

⁸ Lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården (FFS 734/1992) vilken gäller i enlighet med landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland om riksförfattningar av socialvård

⁹ Förordningen om klientavgifter inom social- och hälsovården (FFS 912/1992) vilken gäller i enlighet med landskapsförordning (1995:103) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård

Att beakta för kommunerna:

En samordning av avgiftstak och nedsättning eller efterskänkning av avgifter ska genomföras mellan socialvårdsområdet och enskild kommun.

1.3 Kontroll av brottslig bakgrund hos personer som skall arbeta med barn

Landskapslagen¹⁰ om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som skall arbeta med barn har sitt tillämpningsområde både inom det som faller på kommunen (barnomsorg, fritidsverksamhet) samt för KST-anställda som handhar barnskyddet, missbrukarvården och eventuella andra sammanhang inom KST:s verksamhetsområde som berör barn.

1.4 Bedömning av äldres servicehelhet och funktionsförmåga

Av 40 a § i socialvårdslagen följer hur behovet av socialservice ska bedömas. I brådskande fall skall behovet av socialservice bedömas utan dröjsmål. Enligt bestämmelsen är kommunen i annat än brådskande fall skyldig att i fråga om en person som har fyllt 75 år tillhandhålla bedömning av behovet av socialservice senast sjunde vardagen efter det att personen i fråga eller hans eller hennes lagliga företrädare eller anhöriga eller någon annan person eller en myndighet, för att få service ha tagit kontakt med en myndighet i kommunen som ansvarar för socialservicen. På motsvarande sätt ska kommunen tillhandhålla bedömningen av behovet av socialservice i fråga om person som får i 9 § 3 mom. 3 punkten i lagen om handikappförmåner avsett vårdbidrag för pensionstagare. Det är värt att notera att sistnämnda bestämmelser understryker att det är den *äldres behov av service som ska bedömas*, inte behovet av specifika tjänster. En viktig del av bedömningen av behovet av socialservice utgörs av att på ett tillräckligt mångsidigt sätt *mäta funktionsförmågans olika delar* och att beakta faktorer som har samband med tillgängligheten i omgivningen, tryggheten i boendet och tillgången till närservice.

Äldre kan vara i behov av socialservice både från kommunen och KST och även tjänster från Ålands hälso- och sjukvård. Kommunen och KST ansvarar tillsammans för den äldres servicehelhet. Servicehelheten kan även innefatta service från ÅHS. Beslutanderätten för specifika tjänster ligger under olika mandat. I och med detta uppstår nya gränsdragningar och frågeställningar som kommunerna måste klargöra gällande hanteringen av *äldres servicehelhet*.

Att beakta för kommunerna:

Problem som kan uppstå i förverkligandet av en fungerande servicehelhet för äldre är t.ex. vem den äldre eller annan utomstående t.ex. ÅHS skall kontakta om den äldre är i behov av bedömning av service, vem som skall ansvara för bedömning av den äldres servicehelhet, vem som skall ansvara för mätning av olika delar av äldres funktionsförmåga och för uppgörande av vård- och serviceplan som baserar sig på den äldres servicehelhet. Med en starkt klientorientering och helhetsyn förutsätts ett väl fungerande sektorsövergripande samarbete och fungerande vård- och servicekedjor mellan bland annat kommunerna, KST och ÅHS.

¹⁰ Landskapslag (2004:3) om kontroll av brottslig bakgrund hos personer som skall arbeta med barn

2. Socialvård som kvarstår i den enskilda kommunen

Den enskilda kommunen ansvarar för uppgifter i enlighet med nedan nämnd lagstiftning, oavsett om dessa utgår från landskapet Ålands eller rikets lagstiftningsbehörighet,

2.1 Barnomsorg

Bestämmelser om barnomsorg finns i barnomsorgslagen.¹¹

Att beakta för kommunerna:

Då barnomsorg enligt 36 § barnskyddslagen ges som en öppen stödåtgärd sker detta i enlighet med barnomsorgslagens 4 § och/eller barnomsorgslagens 17 § 1 mom. 6 p.

2.1.1 Hemvårdsstöd

Enligt allmänna motiveringen i KST-lagen punkt 2.2.3. stycke fyra i detaljmotiveringarnas 1 §, fjärde stycket, faller hemvårdsstödet¹² under begreppet barnomsorg i en vid bemärkelse varför hemvårdsstödet fortsatt tillhör kommunens ansvar.

2.2 Äldreomsorg

Av KST-lagen, 1 § framgår att all den socialvård som ankommer på kommunerna förutom barn- och äldreomsorgen ska samordnas i KST. Av KST-lagförslaget framgår att av den allmänna socialservice som räknas upp i 17 § 1 mom. i socialvårdslagen utgör **hemservice, boendeservice och institutionsvård** sådan socialservice som oftast ordnas till äldre personer och som kan **betraktas som den traditionella äldreomsorgen**. I KST-lagförslaget konstateras att ett klagörande är på sin plats **från och med vilken tidpunkt befolkningen ska anses omfattas av begreppet äldreomsorg** och för att undvika tolkningsproblem **bör en klar åldersgräns fastslås**.

Att beakta för kommunerna:

- Äldreomsorg består av hemservice, boendeservice och institutionsvård enligt (Socialvårdslagen (FFS 710/1982) 17 § 1 mom. 3-5 p. vilken gäller i enlighet med Landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård.
- Personer 65 år och äldre vars fysiska, kognitiva, psykiska eller sociala funktionsförmåga är nedsatt på grund av sjukdomar eller skador som har uppkommit, tilltagit eller förvärrats i och med hög ålder, eller på grund av degeneration i anslutning till hög ålder omfattas av äldreomsorg.

Enligt gällande socialvårdsförordning (FFS 607/1983) ingår "färdtjänst" (transportservice eller följeslagarservice) som en stödtjänst inom hemservice och ligger således under den enskilda kommunens ansvarsområde till den del personen 65 år och äldre omfattas av äldreomsorg.

¹¹ Barnomsorgslag(2011:86) för landskapet Åland.

¹² Landskapslag (2015:68) om hemvårdsstöd

2.2.1 Åldersgränsen för äldreomsorg 65 år och äldre

Åldersgränsen för att omfattas av kommunens äldreomsorg är 65 år och äldre. För att omfattas av äldreomsorgens *hemservice, boendeservice eller institutionsvård* skall den äldre, 65 år eller äldres huvudsakliga behov av servicen basera sig på att den fysiska, kognitiva, psykiska eller sociala funktionsförmågan är nedsatt på grund av sjukdomar eller skador som har uppkommit, tilltagit eller förvärrats i och med hög ålder, eller på grund av degeneration i anslutning till hög ålder.

Åldersgränsen om 65 år och äldre är förenlig med landskapsregeringens *kvalitetsrekommendation angående tjänster för äldre* (augusti 2010) som utgår från att de tjänster som produceras för äldre riktar sig till åldersgruppen 65 år och uppåt.

Nuvarande landskapsandelssystem, liksom förslaget till nytt landskapsandelssystem 2018 bygger på högre basbelopp för åldersgruppen 0-6 år samt för de högre åldersgrupperna (65-74, 75-84, 85+), som generellt sett kostar mera, vilket utjämnar för demografiska kostnadsskillnader mellan kommuner.

3. Kommunalt samordnad socialtjänst (KST)

Till den del socialvården i kommunen åläggs uppgifter i gällande lagstiftning, oavsett om detta utgår från landskapet Ålands eller rikets lagstiftningsbehörighet, ska dessa skötas uttryckligen av den kommunalt samordnade socialtjänsten (KST)

- om de inte utgående från KST-lagen, 1 § under 2. *Socialvård som kvarstår i den enskilda kommunen* har definierats som den enskilda kommunens ansvar
- om det inte handlar om lagstiftning/bestämmelser som ska tillämpas av såväl den enskilda kommunen som KST

Exempel på vad detta innebär

De exempel som tas upp här tydliggör gränsdragningarna mellan KST och den enskilda kommunen men visar också på komplexiteten och nödvändigheten av nära samarbete och vikten av tydliga samarbetsstrukturer.

3.1 Hemservice, boendeservice och institutionsvård till åldersgruppen under 65 år samt åldersgruppen 65 år och äldre

Genom klargörande av *vad* som ingår i äldreomsorg och *vem* som omfattas av äldreomsorg tydliggörs gränsdragningen till KST:s ansvarsområden.

Att beakta för kommunerna:

Service enligt socialvårdslagen 17 § 1 mom. punkterna 3) hemservice 4) boendeservice och 5) institutionsvård till **personer under 65 år ingår** i KST ansvarsområde för samordning. I hemservice ingår transportservice- eller följeslagarservice (färdtjänst) för personer under 65 år. Hemservice (inklusive färdtjänst), boendeservice eller institutionsvård enligt socialvårdslagen 17 § 1 mom. för **personer 65 år och äldre** ingår även i KST ansvarsområde till den del dessa serviceformer beviljas 65 år och äldre utgående från annan lagstiftning.

Exempel

En äldre person söker stöd p.g.a. missbruksproblematik. KST bedömer att personens stödbehov förutsätter besök vid öppenvårdsmottagning enligt missbrukarvårdslagen samt hemservice enligt 17 § i socialvårdslagen (service i anslutning till missbrukarvård). Hemservice och öppenvårdsmottagning är tjänster som ligger under KST:s ansvarsområde att samordna.

Exempel

En äldre person med grav funktionsnedsättning beviljas serviceboende enligt handikappservicelagen 8 § av KST som beslutar att ordnandet av serviceboende delvis skall ske ge genom hemservice, en tjänst som ligger under KST:s ansvarsområde.

Exempel

KST beviljar en äldre person närståendevård och närståendevårdaren beviljas avlastning genom hemservice. Närståendevårdarlagen och avlastning genom hemservice ligger under KST:s ansvarsområde att samordna.

3.2 Annan service som ordnas för äldre

Service till äldre omfattar även annan service än service enligt socialvårdslagen, 17 § 1 mom. punkterna 3-5. Till den del denna service bygger på lagstiftning som faller under KST:s ansvarsområde ska den ordnas för samtliga åldersgrupper, inkluderat 65 år och äldre. Sådan service som ska samordnas enligt KST-lagen och som omfattar service som även ska ordnas för 65 år och äldre är t.ex. närståendevård¹³, service och stöd på grund av handikapp¹⁴, specialomsorger för utvecklingsstörda¹⁵, familjevård¹⁶ och service i anslutning till missbrukarvård. Missbrukarvården kan ordnas som service både inom socialvården och hälsovården.

Att beakta för kommunerna:

Av KST-lagförslaget framgår att de socialvårdstjänster som enligt KST lagen ska samordnas av KST medför ett ansvar att ordna socialvårdstjänster såsom det föreskrivs i speciallagstiftningen för socialvården. I detta ansvar ingår även ett ansvar för att tjänsterna är tillgängliga på lika villkor. I praktiken medför detta att var och en som har ett behov av sociala tjänster ska kunna få tillgång till

¹³ Lagen om stöd för närståendevård (FFS 937/2005) vilken gäller i landskapet Åland i enlighet med landskapslag (1995:101) om tillämpning i landskapet Åland av riksförfattningar om socialvård

¹⁴ Landskapslag (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp

¹⁵ Landskapslag (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda

¹⁶ Landskapslag (2015:18) om tillämpning i landskapet Åland av familjevårdarlagen (FFS 312/1992)

dem på samma objektiva grunder, till exempel på sociala eller ekonomiska grunder. Det föreslagna kravet på lika villkor innebär också att ingen individ eller grupp av individer får diskrimineras på grund av kön, ålder, etniskt ursprung, religion eller någon annan orsak som gäller hans eller hennes person.

4. Befintliga samarbeten

4.1 Specialomsorg

Enligt landskapslagen¹⁷ om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, 3 § utgör Åland ett särskilt i 6 § 1 mom. lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda¹⁸ avsett specialomsorgsdistrikt, vilket förvaltas av ett kommunalförbund med samtliga kommuner som medlemmar, om inte kommunerna med landskapsregeringens godkännande kommer överens om något annat.

Specialomsorgen är alltså idag samordnad så att alla 16 kommuner ingår i kommunalförbundet Ålands omsorgsförbund. ÅOF är dock endast verkställande organ. Beslut om service för de enskilda klienterna fattas av klientens hemkommun.

Att beakta för kommunerna

- Grundprincipen i KST är mera samordning
- Specialomsorgen ska enligt KST-lagen ligga under KST.
- Åland utgör ett särskilt i 6 § 1 mom. lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda avsett specialomsorgsdistrikt i vilket alla kommuner ska ingå. Detta tvång upphör genom den ändring av specialomsorgslagen som träder i kraft senast 1.1.2018, om kommunerna kommit överens om socialvårdsområden som fått godkännande av landskapsregeringen. I och med denna lagändring ska ordnandet av specialomsorger skötas av respektive KST.
- Såvida kommunerna inte kommer överens om socialvårdsområden eller dessa inte får sitt godkännande av landskapsregeringen är avsikten att ändringen av KST-lagen träder i kraft 1.1.2018 och ändringen i specialomsorgslagen från 1.1.2019. Detta senare alternativ kan innebära att Ålands omsorgsförbund utvidgas till att omfatta alla de delar av socialvården som ska samordnas. Detta (ÅOF) är en modell som förespråkas i lagförslagets motiveringar, men enligt den ändrade KST-lagen och dess 3 § 4 mom. fordras endast att samarbetet ska förvaltas av ett kommunalförbund med samtliga kommuner som medlemmar. Det är således upp till kommunerna att genom en ändring av grundavtalet bestämma att ÅOF tar över den socialvård som samordnas eller att välja att börja med ett nytt kommunalförbund, där ÅOF helt och hållet avvecklas.

Beträffande konsekvenser av kommande förändringar i lagstiftning, ny funktionshinderslag, se avsnittet 5. *Aktuell lagstiftning*.

¹⁷ Landskapslag (1978:48) om tillämpning av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda

¹⁸ Lag angående specialomsorger om utvecklingsstörda (FFS 519/1977)

5. Aktuell lagstiftning

5.1 Ny funktionshinderslag

Lagtinget gav den 27.5.2015 sitt bifall till att lagen, med vilken *FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning* sätts i kraft i riket, träder i kraft i landskapet Åland till de delar konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och dess fakultativa protokoll faller inom landskapets behörighet. Syftet med konventionen är bland annat att garantera personer med funktionsnedsättning lika rättigheter oavsett diagnos eller sättet för en specifik funktionsnedsättnings uppkomst. Konventionen och dess fakultativa protokoll trädde i kraft den 10 juni 2016.

FN-konventionen leder till behov av förnyande av lagstiftningen. Förslag till en ny funktionshinderslag istället för specialomsorgslagen och handikappservicelagen utarbetas som bäst i riket. Den nya lagstiftningen ska uppfylla kraven som ställs i FN-konventionen. Särställningen för personer med intellektuell funktionsnedsättning (utvecklingsstörning) upphör.

Enligt senast tillgänglig information är målsättningen att den nya funktionshinderslagen kunde träda i kraft i riket år 2018-2019. Social- och hälsovårdsministeriet har per pressmeddelande den 14 oktober 2016 (167/2016) aviserat att utkast till ny funktionshinderslag kommer på remiss våren 2017.

Enligt KST-lagen, 1 § ingår socialvårdsområdena handikappservice och specialomsorg i de områden som omfattas av samordning inom KST.

Att beakta för kommunerna:

Landskapsregeringen bevakar den reform som är under beredning i riket och motsvarande reform kommer att genomföras även i landskapet. Med tanke på kommunernas arbete kring kommunernas socialtjänst (KST) uppmärksammar landskapsregeringen att de förestående lagändringarna innebär att alla personer med funktionsnedsättning, oavsett diagnos eller mekanismen för en specifik funktionsnedsättnings uppkomst skall tillförsäkras lika rättigheter i fråga om erhållande av service.

Detta innebär att likvärdiga tjänster skall tryggas för personer med olika funktionsnedsättningar dvs. för personer med fysisk, psykisk, kognitiv, sensorisk, emotionell eller intellektuell funktionsnedsättning (utvecklingsstörning), eller en kombination av dessa. Barn, unga, vuxna, äldre, pojkar, flickor, kvinnor och män med olika funktionsnedsättningar samt familjer med funktionsnedsättning där barn och/eller förälder har en funktionsnedsättning, närstående/anhöriga t.ex. syskon till personer med funktionsnedsättning.

5.2 Ny socialvårdslag

LR har genom i plenum fattat beslut om syfte med ny socialvårdslag. Syftet med reformen är att stärka socialvårdslagens ställning som central allmän lag, främja jämlik tillgång till socialvård och dess tillgänglighet, flytta fokus i socialvården från korrigerande åtgärder till främjande av välfärd och tidigt

stöd, stärka klientorienteringen och helhetssynen och tillse att människor får stöd i sin egen dagliga miljö. Dessa syften uppnås långsiktigt och anger den tilltänkta utvecklingsriktningen.

Landskapsregeringen avser återkomma med ramarna och tidtabellen för ny socialvårdslag.

Att beakta för kommunerna:

Syftet med den nya socialvårdslagen innebär att betydelsen av åtgärder för att främja välfärd samt av att förebygga och avhjälpa sociala problem växer. Det i sin tur innebär att stora krav på långsiktig planering, samverkan mellan kommunala sektorer och kommunala och andra aktörer kommer att ställas.